

cima Azareel, filius et fratribus ejus duodecim. 19. Duodecima Hasabia, filius et fratribus ejus duodecim. 20. Tertia decima Subael, filius et fratribus ejus duodecim. 21. Quarta decima Mathathia, filius et fratribus ejus duodecim. 22. Quinta decima Jerimoth, filius et fratribus ejus duodecim. 23. Sexta decima Hanania, filius et fratribus ejus duodecim. 24. Septima decima Jesbacasse, filius et fratribus ejus duodecim. 25. Octava decima Hanani, filius et fratribus ejus duodecim. 26. Nona decima Mellothi, filius et fratribus ejus duodecim. 27. Vigesima Eliatha, filius et fratribus ejus duodecim. 28. Vigesima prima Othir, filius et fratribus ejus duodecim. 29. Vigesima secunda Gaddelthi, filius et fratribus ejus duodecim. 30. Vigesima tertia Mahazioth, filius et fratribus ejus duodecim. 31. Vigesima quarta Romenthiezer, filius et fratribus ejus duodecim.

Var. 1. 4. MAGISTRATUS EXERCITUS, — id est principes tam politici quam ecclesiastici; exercitus enim vocatur totus populus tam laicorum quam Levitarum ob multitudinem; erant enim multi et conscripti, sique per ordines quasi acies dispositi, uti sunt milites in exercitu. Magistratus Levitarum, cap. XXIV, 6, vocantur « principes Sanctuarii. »

QUI PROPHETARENT (id est qui canerent laudentque Deum) IN CITRIBUS, SECUNDUM NUMERUM SUI DEDICATO SUI OFFICIO SERVIENTES, — *q. d.* quilibet in sua vice tanto numero canebant, quanto ad canendum destinati erant; una enim familia numerosior unum cantorum ordinem constituens plures habebat cantores, quam illa quae pauciores in se domesticos continebat. Hebraice est *viri operis in ministerio suo*, id est viri diligentes, et scite fungentes munere suo, *q. d.* isti omnes fuere musici peritissimi, inquit Vatablus.

SUB MANU (sub regimine et directione) ASAPH PROPHETANTIS (cantis Dei laudes) JUXTA REGEM, — scilicet in arce Sion coram area, juxta sedem Davidis, ubi nimirum ipsi sedere, et Dei laudibus interesse solebat. Nam verisimile est alios cantores fuisse deputatos ad canendum in Tabernaculo Moysis, quod erat in Gabaon; unde aliqui, ut utrosque comprehendant, explicant *in juxta regem*, *q. d.* juxta regis prescriptum et distributionem, ut hi in Sion, illi in Gabaon canerent.

Var. 3. 3. FILII IDITHUN GODOIAS, SORI, SESEIAS, ET HASABIAS, ET MATHATHIAS, SEX. — Recensiti hic sunt quinque duntaxat, ut patet eos numeranti. Deest ergo sextus, quem verisimile est esse « Semeiam, » qui nominatur vers. 17 in decima sorte; Semeias enim non nominatur inter filios Asaph nec inter filios Heman. Fuit ergo filius Idithun; horum trium enim filii hic describuntur, ut patet vers. 1.

Var. 5. 5. OMNES ISTI FILII HEMAN VIDENTIS REGIS IN SERMONIBUS DEI. — Heman vocatur Videns, id est propheta, hoc est cantor divinarum laudum apud Davidem. « In sermonibus Dei, » id est cum dei

sermones, id est res et laudes canerentur, *q. d.* David in aula et mensa habebat suos symphoniacos, qui profana canebant ad regis honestam recreationem; hic vero Heman curabat duntaxat sacra cani in Tabernaculo, cum David divinis officii vacaret. « Sermones ergo Dei » erant psalmi, hymni et cantica divinarum laudum.

UT EXALTARET CORNU, — id est ut canendo exaltaret magnitudinem, magnificentiam, et immensam majestatem, sapientiam, misericordiam, potentiam, clementiam et beneficentiam Dei. Ita Abulensis. Secundo, et magis precise, *q. d.* Heman curabat cani psalmos, in quibus David orat, et predicat exaltandum « cornu, » id est regnum, potentiam, et gloriam tam imperii sui, quam antitypi Christi. Hoc enim audire Davidi erat gratissimum et desideratissimum. Unde crebro in psalmis de hac cornu exaltatione, agit. Hinc Vatablus sic vertit: *Qui erat regis videns in verbis divinis ut erigeretur cornu*; idque sic explicat, *q. d.* Heman propheta vit de Davide quod assequeretur magnam famam et gloriam. « Cornu » enim significat dignitatem et gloriam, item robur et vires, ac si dicatur, ad exaltandam dignitatem et potentiam regiam. Asaph enim et Idithun canebant alios psalmos, qui ad populum eruditionem et consolandum spectabant, cumque ad pietatem et ad Deum seculum laudandum excitabant.

7. QUI ERUDIERANT CANTICUM, — id est « doctores, » ut sequitur, qui docebant reliquos scite canere et psallere tam voce, quam instrumentis musicis.

8. DOCTUS PARITER ET INDOCTUS, — *q. d.* Equiperitus canendi ac imperitus, aequo doctor ac discipulus, *q. d.* David distribuit cantores in 24 classes, et cuique classi dedit duodecim magistros musices peritos, qui ceteros docerent canere, eosque in cantu dirigerent et perficerent. Quocirca magistri hi universim fuere 288, ut dictum est vers. 7. Multiplica enim 24 per 12, resultabit numerus 288.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur ordines et classes Levitarum, qui erant janitores templi; ad hæc custodiam thesaurorum tam templi quam regis.

1. Divisiones autem janitorum: de Coritis Meselemia, filius Core, de filiis Asaph. 2. Filii Meselemie: Zacharias primogenitus, Jadhel secundus, Zabadias tertius, Jathanael quartus, 3. Elam quintus, Johanan sextus, Elioena septimus. 4. Filii autem Obededom: Semeias primogenitus, Jozabad secundus, Joaha tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus, 5. Amiel sextus, Issachar septimus, Phollathi octavus: quia benedixit illi Dominus. 6. Semei autem filio ejus nati sunt filii, præfecti familiarum suarum: erant enim viri fortissimi. 7. Filii ergo Semeie: Othni, et Raphael, et Obed, Elzabad, fratres ejus viri fortissimi: Eliu quoque, et Samachias. 8. Omnes hi, de filiis Obededom: ipsi, et filii, et fratres eorum fortissimi ad ministrandum, sexaginta duo de Obededom. 9. Porro Meselemie filii, et fratres eorum robustissimi, decem et octo. 10. De Hosa autem, id est, de filiis Merari: Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, et idcirco posuerat eum pater ejus in principem), 11. Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus, omnes hi filii, et fratres Hosa, tredecim. 12. Hi divisi sunt in janitores, ut semper principes custodiarum, sicut et fratres eorum, ministrarent in domo Domini. 13. Misæ sunt ergo sortes ex æquo, et parvis, et magnis, per familias suas, in unamquamque portarum. 14. Cecidit ergo sors Orientalis, Selemia. Porro Zacharia filio ejus, viri prudentissimo, et erudito, sortito obtigit plaga Septentrionalis. 15. Obededom vero et filii ejus ad Austrum: in qua parte domus erat seniorum concilium. 16. Sephim et Hosa ad Occidentem juxta portam, quæ ducit ad viam ascensionis: custodia contra custodiam. 17. Ad Orientem vero Levitæ sex, et ad Aquilonem quatuor per diem: atque ad Meridiem similiter in die quatuor: et ubi erat concilium, bini et bini. 18. In cellulis quoque janitorum ad Occidentem quatuor in via, bini per cellulas. 19. Hæc sunt divisiones janitorum, filiorum Core et Merari. 20. Porro Achias erat super thesauros domus Dei, et vasa sanctorum. 21. Filii Ledan, filii Gersonni: de Ledan principes familiarum, Ledan et Gersonni, Jehieli. 22. Filii Jehieli: Zathan et Joel fratres ejus, super thesauros domus Domini. 23. Amramitis, et Isarithis, et Hebronitis, et Ozihelitis. 24. Subael autem filius Gerson, filii Moysi, præpositus thesauris. 25. Fratres quoque ejus Eliezer, cujus filius Rahabia, et hujus filius Isaias, et hujus filius Joram, hujus quoque filius Zechri, et hujus filius Selemith. 26. Ipse Selemith, et fratres ejus, super thesauros sanctorum, quæ sanctificavit David rex, et principes familiarum, et tribuni, et centuriones, et duces exercitus, 27. de bellis, et manubis præliorum, quæ consecraverant ad instaurationem et suppellectilem templi Domini. 28. Hæc autem universa sanctificavit Samuel Videns, et Saul filius Cis, et Abner filius Ner, et Joab filius Sarvia: omnes qui sanctificaverant ea per manum Selemith, et fratrum ejus. 29. Isarithis vero præerat Chonenias, et filii ejus, ad opera forinsecus super Israel ad docendum et judicandum eos. 30. Porro de Hebronitis Hasabias, et fratres ejus viri fortissimi, mille septingenti, præerant Israeli trans Jordanem contra Occidentem, in cunctis operibus Domini, et in ministerium regis. 31. Hebronitarum autem princeps fuit Jeria, secundum familias et cognationes eorum. Quadragesimo anno regni David recensiti sunt, et inventi sunt viri fortissimi in Jazer Galaad. 32. Fratresque ejus robustioris ætatis, duo millia septingenti principes familiarum. Præposit

autem eos David rex Rubenitis, et Gadditis, et dimidia tribui Manasse, in omne ministerium Dei et regis.

9. QUIA BENEDEXIT ILLI (Obededom) DOMINUS — ob arcam quam domi suae religiose habuit, et sedulo custodivit, II Reg. cap. vi. Hac de causa ipse ceteros Levitas filiorum numero, aeque ac robore tum corporis tum animi superavit, unde vers. 8, dicitur: « Omnes hi de filiis Obededom: ipsi et filii et fratres eorum fortissimi ad ministrandum 62 de Obededom. »

10. NON ENIM HABUERAT PRIMOGENITUM, — q. d. Hosa tunc temporis non habebat primogenitum, quia is jam erat mortuus; quare ejus loco constituit principem familiae suae Semri, qui erat secundo genitus.

12. HI DIVISI SUNT IN JANITORES, UT SEMPER PRINCIPES CUSTODIARUM, etc., MINISTRARENT IN DOMO DOMINI. — Erat ergo magna Janitorum horum dignitas: primo, quia ipsi erant « principes custodia- rum, » q. d. Sicut praetoriani milites praesunt custodiae regis et domus regiae, sic hi janitores praerant custodiae et custodiis omnibus domus Dei, scilicet templi. Secundo, quia iidem praerant custodiae thesauri tam templi quam regis, ut patet vers. 20, 26 et 30. Item saris tectis templi, vers. 27. Tertio, quia ex iis creabantur populi doctores, praefecti, et iudices in causis tam sacris quam profanis, ut patet vers. 29, 30 et 32.

14. SELEMIA. — Hic est ille qui vers. 4 et seq. vocatur « Meselamias. » Ille enim decuritate ad brevitate vocatur « Selemias, » sicut Iechonias a Jeremia cap. xxiii, vocatur « Chonias. »

18. IN QUA PARTE DOMUS ERAT SENIORUM CONCILIIUM, — q. d. In parte Australi templi erat locus summi concilii, quod « Sanhedrim » dicebatur, et 72 primoribus, quasi senatoribus constabat, vide dicta Num. xi.

16. QUE DUCIT AD VIAM ASCENSIONIS — qua ascendebatur in montem Sion, et in tabernaculum ibidem erectum; ac deinde in templum in eodem a Salomone fabricatum.

CUSTODIA CONTRA CUSTODIAM. — Vatablus, custodia e regione custodiae, q. d. Una excubiarum custodia respondebat alteri ex adverso posita. Videtur enim haec porta templi Occidentalis praeter ceteris duplicem habuisse custodiam, ob majorem in ea populi frequentiam, ideoque majus in ea tumultus periculum. Id ita esse liquet ex vers. 18.

18. IN CELLULIS QUOQUE JANITORUM AD OCCIDENTEM QUATOR IN VIA, BINIQUE PER CELLULAS, — q. d. Ad portam templi Occidentalem, « in cellulis janitorum, » excubabant « quatuor » Levitae janitorum principes, « in via » ascensionis, de qua dictum est vers. 16, ac insuper « bini alii » principes « per cellulas » status excubitorum distributi agebant excubias cum Levitis minoribus sibi subditis. Hinc vides plures et majores fuisse excubias ad portam Occidentalem, quam ad ceteras templi, ut dixi.

29. AD OPERA FORNISSECTI, — puta ad ligna et lapides colendos et poliendos, ad vineas, prata, et agros templi colendos, etc.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Accensur 12 Principes, qui vicissim per 12 anni menses praerant 24 millibus militum. Inter Principes singularum tribuum, ac Officiales Davidis, tum qui domi rebus domesticis, tum qui foris ejus vicinis, agris, botus, camelis, ovibus praerant.

1. Filii autem Israel secundum numerum suum, principes familiarum, tribuni, et centuriones, et praefecti, qui ministrabant regi juxta turmas suas, ingredientes et egredientes per singulos menses in anno, viginti quatuor millibus singuli praerant. 2. Primae turmae in primo mense Jeshoam praerant filius Zabdiel, et sub eo viginti quatuor millia. 3. De filiis Phares, principes cunctorum principum in exercitu mense primo. 4. Secundi mensis habebat turmam Dudia Aholites, et post se alter nomine Maelloth, qui regebat partem exercitus viginti quatuor millium. 5. Dux quoque turmae tertiae in mense tertio, erat Banaias filius Joiadae sacerdos; et in divisione sua viginti quatuor millia. 6. Ipse est Banaias fortissimus inter triginta, et super triginta, praerant autem turmae ipsius Amizabad filius ejus. 7. Quartus, mense quarto, Azabel frater Joab, et Zabadias filius ejus post eum: et in turma ejus viginti quatuor millia. 8. Quintus, mense quinto, principes Samoth Jezerites: et in turma ejus viginti quatuor mil-

lia. 9. Sextus, mense sexto, Hira filius Acces Thecutes: et in turma ejus viginti quatuor millia. 10. Septimus, mense septimo, Helles Phallonites de filiis Ephraim: et in turma ejus viginti quatuor millia. 11. Octavus, mense octavo, Sobochai Husathites de stirpe Zarahi: et in turma ejus viginti quatuor millia. 12. Nonus, mense nono, Abiezer Anathothites de filiis Jemini: et in turma ejus viginti quatuor millia. 13. Decimus, mense decimo, Marai, et ipse Netophathites de stirpe Zarai: et in turma ejus viginti quatuor millia. 14. Undecimus, mense undecimo, Banaias Pharathonites de filiis Ephraim: et in turma ejus viginti quatuor millia. 15. Duodecimus, mense duodecimo, Haldai Netophathites, de stirpe Gethoniel: et in turma ejus viginti quatuor millia. 16. Porro tribubus praerant Israel, Rubenitis, dux Eliezer filius Zechri: Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha: 17. Levitis, Hasabias filius Camuel: Aaronitis, Sadoc: 18. Juda, Eliu frater David: Issachar, Amri filius Michael: 19. Zabulonitis, Jesmaias filius Abdiae: Nephthalitibus, Jerimoth filius Ozriel: 20. filiis Ephraim, Osee filius Ozaziu; dimidia tribui Manasse, Joel filius Phadaia: 21. et dimidia tribui Manasse in Galaad, Jaddo filius Zachariae; Benjamin autem, Jasiel filius Abner. 22. Dan vero, Ezrihel filius Jeroham: hi principes filiorum Israel. 23. Noluit autem David numerare eos a viginti annis inferius: quia dixerat Dominus ut multiplicaret Israel quasi stellas caeli. 24. Joab filius Sarviae coepit numerare, nec complevit: quia super hoc ira irruerat in Israel: et ideo numerus eorum qui fuerant recensiti, non est relatus in fastos regis David. 25. Super thesauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel. His autem thesauris, qui erant in urbibus, et in vicis, et in turribus, praesidebat Jonathan filius Ozia. 26. Operi autem rustico, et agricolis qui exercebant terram, praerant Ezri filius Chelub: 27. vinearumque cultoribus Semeias Romathites: cellis autem vinariis, Zabadias Aphonites. 28. Nam super olive, et ficeta, quae erant in campestribus, Balanam Gederites: super apothecas autem olei, Joas. 29. Porro armentis, quae pascebantur in Saron, praepositus fuit Setrai Saronites: et super hoves in vallibus, Saphat filius Adli: 30. super camelos vero, Ubil Ismahelites: et super asinos, Jadius Meronathites. 31. Super oves quoque, Jaziz Agareus. Omnes hi, principes substantiae regis David. 32. Jonathan autem patruus David, consiliarius, vir prudens et litteratus: ipse et Jahiel filius Hachamoni erant cum filiis regis. 33. Achitophel etiam consiliarius regis, et Chusai Arachites: micus regis. 34. Post Achitophel fuit Joiada filius Banaiae, et Abiathar. Princeps autem exercitus regis erat Joab.

Nota: Sicut David duobus capitibus praeced. Sacerdotes aeque ac Levitas, in 24 classes distribuit, quae vicissim Deo in templo hebdomadatim deservirent; sic hic reliquum populum, puta Israelitas ad bellum idoneos, in 12 classes distribuit, et cuiusque classi suum praeficit principem, ut singulae classes vicissim semel in anno per mensem Regi et Reipublicae ad bellum deserviant, ut scilicet vicissim 24 millia armatorum cum suo duce sibi sint praesto ad omnem bellicam expeditionem. Fuit haec politica et prudens Davidis sanctio; tum ut hac ratione omnes subditos exerceret in armis, ut discerent belligerare; tum ad sui regnique tutelam. Cum enim Israelitae pauci undique hostibus cingerentur, scilicet Philistaeis, Idumaeis, Ammonitis, Arabibus, Aegyptiis, necessum fuit eis semper paratos esse ad bellum. Ne ergo subita hostium irruptione opprimerentur, statuit David, ut 24 millia semper in armis pro regis regniq. custodia excubarent, et hostibus irruentibus illic occurrerent. Hoc autem subditis non erat grave,

quia uno tantum mense in anno quisque cum armis in aciem prodire debebat, reliquis vero mensibus domi res suas curabat. Rursum, hac ratione parcebatur exactioribus pecuniarum, quae ingentes pro exercitu conscribendo et alendo indici solent. Nam quisque suo mense, quo exercitum armatum comparere debebat, seipsum aliebat. Hac ratione efficit, ut semper ad manum haberet numerosum militem, eumque recentem et veteranum, ut quibusvis et quantisvis hostibus resistere posset: quia pro numero hostium poterat tot millia ex singulis classibus evocare quos opus erat. Denique totus Israelis populus distributus in duodecim classes bellatorum, constabat quasi totidem exercitus validos: quaeque enim classis constabat 24 millibus armatorum, suumque habebat decem sive principem, quorum quilibet hic ordine suo recensetur. Dux autem quilibet hunc habebat vicarium, qui ei egrotanti vel alius occupato succederet, et classem ejus in aciem duceret regereque ut patet vers. 4 et 7. Sic Romani olim rerum do-

mini multas semper legiones in armis habebant, easque per provincias distribuunt, ut eas in officio et obedientia continent, ac provinciarum sumptibus alebant. Sic Chineses semper in armis habent centum milia militum, qui contra Tartaros excubant, ne Chinam invadant.

4. ET POST SE ALTER NOMINE MACCLOTH, — *q. d.* Dudie, qui dux erat secundae turmae, absenti vel impedito datus fuit vicarius Maccloth, qui ejus vice turmam duceret, uti jam dixi.

7. ET ZABADIAS FILIUS EIUS POST EUM, — *q. d.* Asaheli principi quartae turmae datus fuit vicarius ejus filius Zabadias.

16. PORRO TRIBUBUS PRÆERANT. — Hic recensentur

tur singularum duodecim tribuum principes, qui erant earum principum. At vero militiae principes non erant hi primogeniti, sed viri animo, robore et scientia militari præstantes, adeoque a Davide selecti.

31. QUIA SUPER HOC IRA (DEI) IRREBURT SUPER ISRAEL. — Deus enim ob numeratum a Davide populum, immisit pestem quae 70 milia absumpsit. Vide dicta II *Reg.* ult.

34. POST ACHITOPHEL FUIT JOIADA FILIUS BANALE, ET ABIATHAR. — *q. d.* Achitopheli consiliario Davidis vita per laqueum functo successit Joiada et Abiathar Pontifex, qui Davidi fuere ab intimis consiliis.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

David convocatos regni Principes æque ac Salomonem hortatur, ut *Dei leges exacte custodiant*: inde, *vers. 11, Salomoni dat ideam templi, omniumque ejus partium et vasorum, quam calitus a Deo acceptat.*

1. Convocavit igitur David omnes principes Israel, duces tribuum, et prepositos turmarum, qui ministrabant regi: tribunos quoque et centuriones, et qui præerant substantiæ et possessionibus regis, filiosque suos cum eunuchis, et potentes, et robustissimos quosque in exercitu Jerusalem. 2. Cumque surrexisset rex, et stetisset, ait: Audite me, fratres mei et populus meus: Cogitavi ut ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, et scabellum pedum Dei nostri: et ad ædificandum omnia præparavi. 3. Deus autem dixit mihi: Non ædificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, et sanguinem fuderis. 4. Sed elegit Dominus Deus Israel me de universa domo patris mei, ut essem rex super Israel in sempiternum: de Juda enim elegit principes: porro de domo Juda, domum patris mei; et de filiis patris mei, placuit ei ut me eligeret regem super cunctum Israel. 5. Sed et de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum, ut sederet in throno regni Domini super Israel, 6. dixitque mihi: Salomon filius tuus ædificabit domum meam, et atria mea: ipsum enim elegi mihi in filium, et ego ero ei in patrem. 7. Et firmabo regnum ejus usque in æternum, si perseveraverit facere præcepta mea, et judicia, sicut et hodie. 8. Nunc ergo coram universo cœlu Israel, audiente Deo nostro, custodite, et perquirite cuncta mandata Domini Dei nostri, ut possideatis terram bonam, et relinquatis eam filiis vestris post vos usque in sempiternum. 9. Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, et servito ei corde perfecto, et animo voluntario: omnia enim corda scrutatur Dominus, et universas mentium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, invenies: si autem dereliqueris eum, projiciet te in æternum. 10. Nunc ergo quia elegit te Dominus ut ædificares domum Sanctuarii, confortare, et perfice. 11. Dedit autem David Salomoni filio suo descriptionem porticus, et templi, et cellariorum, et cœnaculi, et cubiculorum in adytis, et domus propitiationsis, 12. nec non et omnium quae cogitaverat ariorum, et exedarum per circuitum in thesauros domus Domini, et in thesauros sanctorum, 13. divisionumque Sacerdotalium et Leviticarum, in omnia opera domus Domini, et in universa vasa ministerii templi Domini. 14. Aurum in pondere per singula vasa ministerii. Argenti quoque pondus pro vasorum et operum diversitate. 15. Sed et in candelabra aurea, et ad lucernas eorum, aurum pro mensura uniuscujusque candelabri et

lucernarum. Similiter et in candelabra argentea, et in lucernas eorum, pro diversitate mensura, pondus argenti tradidit. 16. Aurum quoque dedit in mensas propositionis pro diversitate mensurarum: similiter et argentum in alias mensas argenteas. 17. Ad fuscinculas quoque, et phialas, et thuribula, ex auro purissimo, et leuculos aureos, pro qualitate mensurae pondus distribuit in leuculum et leuculum. Similiter et in leones argenteos diversum argenti pondus separavit. 18. Altari autem, in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit: ut ex ipso fieret similitudo quadrigæ cherubim extendentium alas, et velantium arcam fœderis Domini. 19. Omnia, inquit, venerunt scripta manu Domini ad me, ut intellegerem universa opera exemplaris. 20. Dixit quoque David Salomoni filio suo: Viriliter age, et confortare, et fac: ne timeas, et ne paveas: Dominus enim Deus meus tecum erit, et non dimittet te; nec derelinquet, donec perficias omne opus ministerii domus Domini. 21. Ecce divisiones Sacerdotum et Levitarum, in omne ministerium domus Domini assistant tibi, et parati sunt, et noverunt tam principes quam populus facere omnia præcepta tua.

1. CUM EUNUCHIS. — Eunuchi olim præerant aule regie, ac præsertim gynæceo; hinc quilibet præfecti aule sive palatini vocantur eunuchi, ut dixi *Genes.* xxxvii, 36.

2. ET SCABELLUM DEI NOSTRI. — Ita vocatur arca fœderis, quia super arcam exstantes Cherubini junctis alis sedem quasi Deo exhibebant, ita ut arca subjecta esset quasi scabellum pedum ejus, ut dixi *Ezech.* xxv.

4. DE JUDA ENIM ELEGIT PRINCEPS. — Hebræus, Chaldaeus et Septuaginta habent in singulari, *principem*; sed *principem*, hoc est *principes* sibi continua serie succedentes, juxta illud *Genes.* xlix, 10: « Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, » nimirum Messias, sive Christus de Juda et Davide nasciturus.

9. TU AUTEM SALOMON FILI MI, SCITO DEUM. — « Scito, » id est cognosce eum, ut scilicet firmiter credas, sepeque cogites et æstimes immensam Dei majestatem, potentiam, justitiam, bonitatem; ut hæc cogitatio crebraque cogitatio et meditatio te impellat ad jugiter eum colendum, timendum et amandum.

11. DOMUS PROPITIATIONIS, — id est Sancti sanctorum; in quo enim erat propitiatorium supra arcam, ex quo Deus propitius Pontifici oracula, et populo beneficia prestabat.

12. THESAURUS SANCTORUM. — Intelligit gazophylacia, sive araria in quibus pecunia Deo oblata et sanctificata, id est consecrata, asservabatur.

13. DIVISIONUMQUE SACERDOTALIUM ET LEVITICARUM. — Ita vocat 24 classes in quas divisi erant Sacerdotes et Levitæ, de quibus dixit cap. xxvii et xxviii.

17. LEUCULOS AUREOS, etc., ET IN LEONES ARGENTEOS. — Horum leuculorum et leonum nulla facta est mentio in descriptione templi, III *Reg.* cap. vii et viii, quare incertum est quo loco et ad quem usum collocati sint. Porro Septuaginta, Vatablus, Pagninus et Abulensis, pro כָּפֹרִית *Kaphar*, id est *leucæus*, legentes כָּפֹרִית *caphor*, vertunt, *crateres aut cyathos*.

18. ALTARI AUTEM IN QUO ADOLETUR INCENSUM (puta altari thymiamatis, quod erat in Sancto obversum Sancto sanctorum) AURUM PURISSIMUM DEDIT, UT (Hebræus, Septuaginta et Latina Regia habent: et ut) EX EO FIERET SIMILITUDO QUADRIGÆ CHERUBIM EXTENDENTIUM ALAS, ET VELANTIUM ARCAM FœDERIS DOMINI. — Querens: Quæ et qualis fuit hæc « quadriga Cherubim? » an eadem cum Cherubinis Moysaïcis et Salomonis, qui recensentur III *Reg.* cap. vii et viii. Noster Hieronymus Prado in caput I *Ezech.* pag. 35, constat esse eodem. Alii enim Salomonem ex biga Cherubinarum a Mose factum, fecisse quadrigam, quia duobus Cherubinis Moysis adjecti duos alios; itaque ex biga fecit quadrigam. Addidit enim plastrum cum rotis, cui arca imponeretur. Ita Prado.

Verum dico aliam prorsus esse hæc quadrigam aliosque Cherubinos ab his duobus quos Moyses fabricavit, et aliis duobus quos iisdem adjecti Salomon, III *Reg.* cap. vii et viii. Patet id *primo*, quia illi erant juxta arcam in Sancto sanctorum; hi vero facti sunt in Sancto super altare thymiamatis, uti hic dicitur.

Secundo, quia hic Scriptura ait Salomonem eos fecisse in similitudinem; — id est Sancti sanctorum; sed similes Cherubinis arce.

Tertio, quia Cherubini Salomonis additi Moysaïcis non faciunt quadrigam, nec unum quid; sed ab eis prorsus erant disparati. Nam Moysaïci supra arcam positi vallus sibi obvertebant, seque motuo alis quasi manibus expansis complectebantur; Salomonis vero positi erant ad latera arce, ut eam cum Cherubinis Moysaïcis velarent et tegerent: ac uterque eorum erat ex eodem latere, expandendo alas per totam Sancti sanctorum longitudinem, ita ut unus Cherub alia sua extrema tangeret parietem Meridionalem, alter vero alia sua extrema tangeret parietem Septentrionalem Sancti sanctorum. Ergo non poterant facere quadrigam, sed tantum unum latum quadrigæ, sive curus.

Quarto, de plastro cum rotis cui jussisset arca,

Quadriga
Cherubim
qua 1

quod astruit Prado, nihil usquam habet Scriptura.

Dico ergo Cherubinos non tantum circa arcam, sed etiam in altari thymiatis fuisse fabricatos, de iisque hic agi. Erant illi similes Cherubinis arcae. Sicut enim isti alis expansis junctisque velabant arcam, ita hi alis expansis junctisque velabant altare thymiatis, ut sedem sive solium quasi præberent Deo, ac Deus iis insidens videretur excipere fumum thymiatis qui ei adolebatur in altari.

Dicitur « quadriga » Hebraice מרכבה *merkaba*, id est *currus*, non quod essent quatuor Cherubini; erant enim bini duntaxat, quorum uterque sese invicem vultu obverso respicientes, duabus alis expansis, et cum alis alterius ex adverso positi conjunctis, faciebant quadrum sive quadratum, itaque quasi « quadrigam, » id est currum quadratum. Ita Abulensis.

Sensus ergo est, *g. d.* David dedit « aurum purissimum, » ut ex eo fabricaretur altare thymiatis, et in eodem currus Cherubim, similis curri Cherubim velantium arcam foderis, quem fabricarat Moyses. Hunc sensum exigunt Hebraea, quæ pro ut, habent : *et ut.*

Quid Cherubini ad litteram et mystice signifi-

cant, fuse dixi *Exodi* cap. XXV, *Ezech.* cap. I, & *Apocal.* cap. IV.

19. OMNIA, INQUIT, VENERUNT SCRIPTA MANU DOMINI AD ME, UT INTELLEGEREM UNIVERSA OPERA EXEMPLARIS. — Deus ergo in tabula descripsit totam ideam templi illamque per manus Angeli tradidit Davidi, ut is eandem traderet Salomoni, qui iuxta eam templum ædificaret. Similem ideam tabernaculi Deus tradidit Moysi, *Exodi* cap. XXV, vers. 40: « Inspice, inquit, et fac secundum exemplar quod tibi in monte (Sinai) monstratum est. » « Exemplar » enim sive *paradigma*, ut vertunt Septuaginta vocat ideam, sive delineationem tabernaculi templi, tum exemplarem, tum litteralem et verbalem, ut scilicet litteris et verbis scriptis explicaret ipsam ideam delineationem, quæ alioqui cum esset obscura et involuta, ex solo intuitu vix a Davide intelligi potuisset. Quare ut ipse et Salomon eam intelligerent Deus verbis eandem explicuit, scribendo litteris expressis: ita facies Sanctum, ita Sanctum sanctorum, ita atrium, ita altare utrumque, ita candelabrum, ita mensam panum propositionis, idque ex tali materia, tali forma, tanta altitudine. Et hoc est, quod hic ait David: « Venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris. » Ita Abulensis.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur impense a Davide preparate ad fabricam templi: item ea quæ illis addecere principes et populus. *Moe*, vers. 22. Salomon secundo publice ungitur in regem, ac David plenus dierum et meritorum moritur.

1. Locutusque est David Rex ad omnem ecclesiam: Salomonem filium meum unum elegit Deus, adhuc puerum et tenellum: opus nunque grande est, neque enim homini preparatur habitatio, sed Deo. 2. Ego autem totis viribus meis preparavi impensas domus Dei mei. Aurum ad vasa aurea, et argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea: et lapides onychinos, et quasi stibinos, et diversorum colorum, omnemque pretiosum lapidem, et marmor Parium abundantissime: 3. et super hæc quæ obtuli in domum Dei mei, de peculio meo aurum et argentum do in templum Dei mei, exceptis his quæ preparavi in ædem sanctam. 4. Tria millia talenta auri de auro Ophir: et septem millia talentorum argenti probatissimi, ad deaurandos parietes templi. 5. Et, ubicumque opus est aurum de auro, et ubicumque opus est argentum de argento, opera fiant per manus artificum: et si quis sponte offert, impleat manum suam hodie, et offerat quod voluerit Domino. 6. Polliciti sunt itaque principes familiarum, et proceres tribuum Israel, tribuni quoque et centuriones, et principes possessionum regis. 7. Dederuntque in opera domus Dei auri talenta quinque millia, et solidos decem millia: argenti talenta decem millia, et æris talenta decem et octo millia: ferri quoque centum millia talentorum. 8. Et apud quemcumque inventi sunt lapides, dederunt in thesauros domus Domini, per manus Jahiel Gersonitis. 9. Letatusque est populus, cum vota sponte promitterent, quia corde toto offerebant ea Domino: sed et David rex

letatus est gaudio magno. 10. Et benedixit Domino coram universa multitudine, et ait: Benedictus es, Domine Deus Israel, patris nostri ab æterno in æternum. 11. Tua est, Domine, magnificentia, et potentia, et gloria, atque victoria: et tibi laus: cuncta enim quæ in celo sunt, et in terra, tuæ sunt: tuum, Domine, regnum, et tu es super omnes principes. 12. Tuæ divitiæ, et tuæ est gloria: tu dominaris omnium, in manu tua virtus et potentia: in manu tua magnitudo, et imperium omnium. 13. Nunc igitur, Deus noster, confitemur tibi, et laudamus nomen tuum inclutum. 14. Quis ergo, et quis populus meus, ut possimus hæc tibi universa promittere? tuæ sunt omnia: et quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. 15. Peregrini enim sumus coram te, et advena, sicut omnes patres nostri. Dies nostri quasi umbra super terram, et nulla est mora. 16. Domine Deus noster, omnis hæc copia, quam paravimus ut ædificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est, et tuæ sunt omnia. 17. Scio, Deus meus, quod probæ corda, et simplicitatem diligas, unde et ego in simplicitate cordis mei letus obtuli universa hæc: et populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria. 18. Domine Deus Abraham, et Isaac, et Israel, patrum nostrorum, custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum; et semper in venerationem tui mens ista permaneat. 19. Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, ut custodiat mandata tua, testimonia tua, et caeremonias tuas, et faciat universa: et ædificet ædem, cujus impensas paravi. 20. Præcepit autem David universæ ecclesiæ: Benedicite Domino Deo nostro. Et benedixit omnis ecclesia Domino Deo patrum suorum: et inclinaverunt se, et adoraverunt Deum, et deinde regem. 21. Immolaveruntque victimas Domino: et obtulerunt holocausta die sequenti, taurorum mille, arietes mille, agnos mille, cum libaminibus suis, et universo ritu abundantissime in omnem Israel. 22. Et comederunt et biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia. Et unxerunt secundo Salomonem filium David. Unxerunt autem eum Domino in principem, et Sadoc in pontificem. 23. Seditque Salomon super solium Domini in regem pro David patre suo, et cunctis placuit, et paruit illi omnis Israel. 24. Sed et universi principes, et potentes, et cuncti filii regis David dederunt manum, et subjecti fuerunt Salomoni regi. 25. Magnificavit ergo Dominus Salomonem super omnem Israel: et delit illi gloriam regni, qualem nullus habitante eum rex Israel. 26. Igitur David filius Isai regnavit super universum Israel. 27. Et dies, quibus regnavit super Israel, fuerunt quadraginta anni: in Hebron regnavit septem annis, et in Jerusalem annis triginta tribus. 28. Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, et divitiis, et gloria, et regnavit Salomon filius ejus pro eo. 29. Gesta autem David regis priora, et novissima, scripta sunt in Libro Samuelis Videntis, et in Libro Nathan prophete, atque in volumine Gad Videntis: 30. universique regni ejus, et fortitudinis, et temporum, quæ transierunt sub eo, sive in Israel, sive in cunctis regnis terrarum.

2. QUASI STIBINOS, — id est similes stibio, quo mulieres faciunt fucum inducunt, ut videantur esse vermiores quam sint. Unde Hebraice est *lapides fuci*, qui scilicet intuentibus facerent fucum, ut in his apparent mire et elegantes variarum rerum forme, quæ tamen revera in eis non erant, quales sunt quos appellant *Agates*, in quibus arborum, avium, insularum natantium, et quarumlibet rerum effigies quasi expicte apparent, quæ oculatissimos etiam decipiunt, ut vere putent illas ibidem existere; hi ergo sunt lapides stibini sive fuci, qui fucum faciunt oculis, eosque suis imaginibus quas representant, deludunt.

ET MARMOR PARIUM, — ex Paro insula una ex Cycladibus, quod est album et præstantissimum.

TI PARIUM non est in Hebræo, sed in Septuaginta et Nostro, quia marmor hoc a Davide ad Dei templum paratum, fuit selectum et optimum, quale est Parium.

EXCEPTIS HIS QUÆ PREPARAVI IN ÆDEM SANCTAM, — *g. d.* Præter illa quæ ex spoliis hostium et regnis subactis preparavi et concessi ad fabricam templi, quæ summam faciunt centum millium talentorum auri, et mille millium talentorum argenti, ut dictum est cap. XXI, vers. 14, insuper in eadem domus Dei mei fabricam ex meo peculio do ea, quæ jam pridem obtuli et promisi, nimirum tria millia talentorum auri ex Ophir alati, ideoque præstantissimi, etc.

3. IMPLEAT MANUM SUAM, — auro et donis quæ

liberaliter vult offerre Deo pro fabrica templi.
6. PRINCIPES POSSESSIONUM REGIS, — scilicet præfecti vineis, agris, armentis, ovibus, cæterisque opibus Davidis.

17. IN SIMPLICITATE CORDIS MEI LETUS OBTVLI. — Hæc brevis, in *rectitudine cordis*. Septuaginta, in *justitia*, q. d. Obluli hæc simplici, id est sincero, recto et candido corde, et purissima intentione, non aliud spectans vel intendens quam Dei honorem et gloriam. Hoc enim omnino dignum et justum est.

21. IMMOLAVERUNTQUE VICTIMAS, — tum holocausta, tum pacificas e quibus comedere et epulari poterant laici; unde ex his omnes epulati sunt. Subdit enim.

ABUNDANTISSIME IN OMNEM ISRAEL, — q. d. Totæ victimæ abunde suffecerunt, ut ex iis omnes Israelitæ tunc præsentés laute epularentur.

ET CENEBUNT SECUNDO SALOMONEM, — prius enim

privatim coram paucis unctus fuerat, lib. III Reg. cap. 1, vers. 39, hic ergo secundo ungitur publice, ut omnes sciant eum esse regem Israelis, ac ut talem revereantur et colant. Hac de causa David convocavit totum populum, ut Salomon iterum præsentem universo Israele et approbante ungeretur.

ET SADOE IN PONTIFICEM, — Quia Sadoc fuerat Pontifex a Saule designatus, Abiathar vero succedens Achitob et Heli pontificibus apud Daviden functus fuerat pontificatu; hinc nonnulli Saulis hostes et Davidis asseclæ, volebant Sadoc recipere ut Pontificem: quare David jubet eum ungi in Pontificem, ut omnes eum ut talem acceptent et honorent. Noluit enim David Sadoc privare suo gradu, quem apud Saulem per tot annos habuerat, quique ei jure debebatur, eo quod esset ex posteris Eleazar, qui erat primogenitus Aaronis, ideoque ei in pontificatu successor.

COMMENTARIA

IN LIBRUM SECUNDUM

PARALIPOMENON.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon oblati victimis in Gabaon, petit a Deo sapientiam, et impetrat cum maximis opibus et gloria, pompæque equitum et currum.

1. Confortatus est ergo Salomon filius David in regno suo, et Dominus Deus ejus erat cum eo, et magnificavit eum in excelsum. 2. præcepitque Salomon universo Israeli, tribunis, et centurionibus, et ducibus, et iudicibus omnis Israel, et principibus familiarum, 3. et abiit cum universa multitudine in Excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum fœderis Dei, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine. 4. Arcam autem Dei adduxerat David de Cariathiarim, in locum quem præparaverat ei, et ubi fixerat illi tabernaculum, hoc est in Jerusalem. 5. Altare quoque æneum, quod fabricatus fuerat Beseleel filius Uri filii Ur, ibi erat coram tabernaculo Domini: quod et requisivit Salomon, et omnis ecclesia. 6. Ascenditque Salomon ad altare æneum, coram tabernaculo fœderis Domini, et obtulit in eo mille hostias. 7. Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus, dicens: Postula quod vis, ut dem tibi. 8. Dixitque Salomon Deo: Tu fecisti cum David patre meo misericordiam magnam; et constituisti me regem pro eo. 9. Nunc ergo, Domine Deus, impleatur sermo tuus, quem pollicitus es David patri meo; tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, qui tam innumerabilis est, quam pulvis terræ. 10. Da mihi sapientiam et intelligentiam, ut ingrediar et egrediar coram populo tuo: quis enim potest hunc populum tuum digne, qui tam grandis est, judicare? 11. Dixit autem Deus ad Salomonem: Quia hoc magis placuit cordi tuo, et non postulasti divitias, et substantiam, et gloriam, neque animas eorum qui te oderant, sed nec dies vitæ plurimos; petisti autem sapientiam et scientiam, ut judicare possis populum meum, super quem constitui te regem, 12. sapientia et scientia data sunt tibi: divitias autem et substantiam et gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus nec ante te, nec post te fuerit similis tui. 13. Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo fœderis, et regnavit super Israel. 14. Congregavitque sibi currus et equites, et facti sunt ei mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum: et fecit eos esse in urbibus quadrigarum, et cum regi in Jerusalem. 15. Præbuitque rex argentum et aurum in Jerusalem quasi lapides, et cedros quasi sycamoros, quæ nascuntur in campestribus multitudine magna. 16. Adducebantur autem ei equi de Ægypto, et de Coa, a negotiatoribus regis, qui ibant, et emebant pretio. 17. quadrigam equorum sexcentis argenteis, et equum centum quinquaginta: similiter de universis regnis Hæthæorum, et a regibus Syria, emptio celebrabatur.